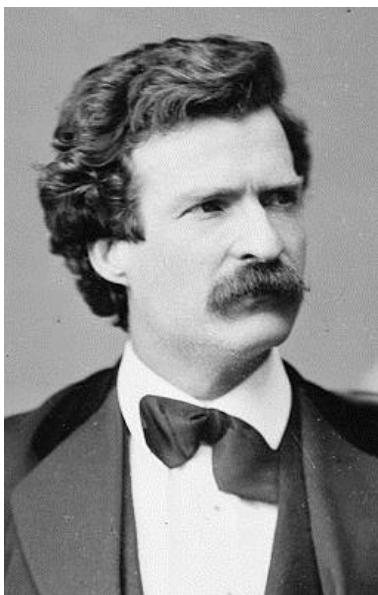

Відділ культури, національностей та релігій
Славутицької міської ради
Славутицька міська централізована
бібліотечна система

Людина багатьох талантів

До 190-річчя від дня народження

Марка Твена

Бібліографічний показчик

Відділ культури, національностей та релігій
Славутицької міської ради
Славутицька міська централізована
бібліотечна система

Людина багатьох талантів

До 190-річчя від дня народження

Марка Твена

Бібліографічний показчик

Славутич 2025

Даний бібліографічний покажчик підготовлено відділом довідково–бібліографічного обслуговування Загальноміського бібліотечно–інформаційного центру м. Славутича.

Видання присвячене 190-річчю від дня народження Марка Твена – американського письменника, гумориста, сатирика, публіциста.

Посібник містить біографію М. Твена, публікації про його твори, видання та статті про життя і творчість, розробки уроків та інтернет-ресурси.

Матеріал розміщений за розділами в алфавітному порядку.

Посібник розраховано на широке коло читачів.

Укладачі:

Панова Л. І., Соловйова Л. О.

Відповідальний
за випуск:

Портная Н. В.

Життєвий і творчий шлях письменника

Марк Твен [справжнє ім'я – Сем'юел Ленгторн Клеменс] народився 30 листопада 1835 року у місті Флорида, штат Міссурі, США. Він виріс у невеликому містечку Ганнібал, розташованому на берегах Міссісіпі. Саме життя поруч із великою рікою згодом стало джерелом натхнення для багатьох його творів.

В березні 1847 року, коли Марку Твену було 11 років, його батько помер. Наступного року він починає працювати помічником у друкарні, журналістом. У віці 18 років він залишив Ганнібал і працював у друкарнях у Нью-Йорку, Філадельфії, Сент-Луїсі та інших містах. У віці 22-х років Твен повернувся в Міссурі. На шляху до Нового Орлеану Марк Твен подорожував на пароплаві. Тоді ж у нього з'явилася мрія стати капітаном корабля.

Псевдонім «Марк Твен» він узяв із річкової термінології: «mark twain» означає безпечну для судна глибину – два сажні.

Він багато подорожував, писав репортажі й оповідання, поступово здобуваючи популярність гострим гумором та критичним ставленням до суспільства. Справжню світову славу йому принесли романи «Пригоди Тома Соєра» (1876 р.) та «Пригоди Гекльберрі Фінна» (1884 р.), які стали класикою світової літератури та одним із найяскравіших зразків американського реалізму.

Твори Марка Твена вирізняються гумором, живою мовою, співчуттям до простих людей та гострим викриванням соціальних несправедливостей.

Інші романи Марка Твена: «Принц і жебрак», «Янкї з Коннектикуту при дворі короля Артура», «Американський позивач», «Роззява Вільсон», «Особисті спогади про Жанну д'Арк» та ін. Марк Твен був також автором численних фейлетонів, оповідань та книжок-путівників.

Попри популярність, фінансове життя письменника було складним: він неодноразово намагався займатися бізнесом і зазнавав невдач, що змушувало його багато подорожувати з лекціями. У 1901 році Марк Твен одержав почесний ступінь доктора красно́го письменства Єльського університету. У наступному році — почесний ступінь доктора права Міссурійського університету. У 1907 році він одержав почесний ступінь доктора красно́го письменства Оксфордського університету. Крім літератури, Марка Твена захоплювала наука. Він дружив з Ніколою Теслою і часто бував у його лабораторії.

Марк Твен помер 21 квітня 1910 року. Сьогодні він вважається одним із найвпливовіших американських письменників, а його твори читають у всьому світі.

Вшанування пам'яті:

Музей Марка Твена є в м. Гартфорд (США). 1937 року в будинку було відкрито музей Марка Твена.

У місті Ганнібал можна відвідати два ресторани – «Марк Твен» і «Клеменс».

На честь Марка Твена американці назвали астероїд і кратер на Меркурії.

Печера Марка Твена в США (відома також як Печера Макдугала поблизу Ганнібала), яка фігурує у романі «Пригоди Тома Соєра».

На березі Міссісіпі стоїть пам'ятник юному Марку Твену. Бронзовий пам'ятник, що зображує Тома Соєра і Гека Фінна, встановлений у Ганнібалі (штат Міссурі).

24 квітня 2024 року у місті Одеса парк ім. Максима Горького перейменували на парк культури і відпочинку ім. Марка Твена.

Провулок Марка Твена є в Первомайську.

Твори письменника надихають режисерів, художників, поетів та скульпторів.

Творча спадщина М. Твена з фондів ЗБЩ

Твен М. Американский претендент: Роман. Очерки и рассказы. Публицистика / Марк Твен / пер. с англ. – М.: Худож. лит., 1984. – 360 с.

Твен М. Жив он или умер? / Марк Твен; пер. М. Беккер // Искусство и художник в зарубежной новелле XIX века / сост. И. Ковалёва. – Л.: Изд. Ленингр. ун-та, 1985. – С. 449-456.

Твен М. Личные воспоминания о Жанне д'Арк сьерра Луи де Конта, ее пажа и секретаря: Романы / Марк Твен / пер. с англ. З. Александровой. – СПб.: Северо-Запад, 1993. – 415 с.

Твен М. Позолоченный век / Марк Твен, Ч. Д. Уорнер / пер. Н. Галь, Л. Хвостенко. – Ижевск: Удмуртское редакционно-издательское объединение «Алфавит», 1993. – 480 с.

Твен М. Позолоченный век: Повесть наших дней / Марк Твен, Ч. Д. Уорнер. – М.: Правда, 1985. – 528 с.

Твен М. Пригоди Тома Сойера. Пригоди Гекльберрі Фінна: Романи / Марк Твен / пер. з англ. В. Митрофанова. – Харків: Фоліо, 2003. – 462 с. – (Біб-ка світової літератури).

Твен М. Пригоди Тома Сойера (скорочено) / Марк Твен: пер. з англ. Ю. Корецького // Д. М. Веприяк. Світова література 5-8 класи: Методичні матеріали. – К.: Альфа, 1993. – С. 280-284.

Твен М. Пригоди Тома Сойера (уривки) / Марк Твен; пер. Ю. Корецького // Д. М. Веприяк. Зарубіжна література: Проб. навч. посібник-хрестоматія для 5-8 класів. – К.: Вежа, 1994. – С. 462-472.

Твен М. Пригоди Тома Сойера (уривки) / Марк Твен; пер. В. Митрофанова // Л. Ф. Мірошніченко, О. О. Ісаєва, Ж. В. Клименко. Зарубіжна література: Підручник для 6 кл. загальноосвіт. навч. закладів. – К.: Вежа, 2003 – С. 386-439.

Твен М. Пригоди Тома Соєра (уринок) / Марк Твен; пер. Ю. Корецького // Стожари: зб. худож. творів для позаклас. читання у 6 класі / упоряд. Н. А. Яценківська. – К.: Рад. школа, 1991. – С. 236-245.

Твен М. Приключения Тома Соєра / Марк Твен / пер. с англ. Лады Красилицкой. – Харьков: Книжный Клуб «Клуб Семейного Досуга», 2006. – 160 с.: ил. – (Моя любимая классика).

Твен М. Приключения Тома Соєра / Марк Твен. – К.: Україна, 1996. – 238с.

Твен М. Приключения Тома Соєра. Приключения Гекльберри Финна: Повести / Марк Твен. – Кишинев: Литература Артистикэ, 1990. – 400с.

Твен М. Приключения Тома Соєра и Гекльберри Финна: Повести / Марк Твен; пер. с англ. – Вильнюс: «ВИТУРИС», 1987. – 534с.

Твен М. Приключения Тома Соєра. Приключения Гекльберри Финна. Принц и нищий / Марк Твен. – М.: Дет. лит., 1986. – 671с.

Твен М. Принц и нищий: Роман / Марк Твен; пер. с англ. – К.: Аконт, 1995. – 496 с.

Твен М. Принц и нищий: Повесть / Марк Твен; пер. с англ. К. Чуковского. – Одесса: Маяк, 1993. – 192 с.

Твен М. Принц і злидар: Повість / Марк Твен; пер. з англ. М. Рябової. – К.: Котигорошко, 1994. – 160 с.

Твен М. Принц і злидар / Марк Твен; пер. М. Рябової // Зарубіжна література. Хрестоматія: Пробний навч. посібник для 6-11 класів загальноосвітніх шкіл республіки / упоряд. Г. М. Сиваченко, І. О. Києнко. – К.: Рад. школа, 1990. – С. 55-69.

Твен М. Принц та жебрак. Янкі при дворі короля Артура / Марк Твен. – Харків: ВД «ШКОЛА», 2003. – 432 с.

Твен М. Простаки за границей, или Путь новых паломников / Марк Твен; пер. с англ. А. Зверева. – М.: Правда, 1984. – 560 с.

Твен М. Путешествие капитана Стормфилда в рай: Повесть. Любознательная Бесси: Рассказ / Марк Твен; пер. В. Лимановской, А. Старцева // Пожнешь бурю / сост., автор предисл. и примеч. Ю. Лидский. – К.: Политиздат Украины, 1987. – С. 95-145.

Твен М. Твори / Марк Твен // С. І. Сафарян, Л. І. Тиунова. Зарубіжна література: Пробний навч. посібник-хрестоматія для 7 кл. – К.: Зодіак-ЕКО, 1994. – С. 385-405.

Твен М. Том Соьер – сыщик / Марк Твен. Кале Блюмквист – сыщик / Астрид Линдгрен. – М.: Совершенно секретно, 1993. – 336 с.: ил. – (Детский детектив).

Твен М. Янки из Коннектикута при дворе короля Артура / Марк Твен; пер. с англ. К. Чуковского. – Л.: Худож. лит., 1991. – 464 с.

Лівтература про життя і творчість

Білаш М. Сатирики кохають всерйоз: Марк Твен / М. Білаш // Пенсійний кур'єр. – 2020. – 10 липня. – С. 9.

Васильева Е. К. Марк Твен / Е. К. Васильева, Ю. С. Пернатъев // 100 знаменитых писателей. – Харьков: Фолио, 2006. – С. 384-390. – (100 знаменитых).

Веприняк Д. М. Марк Твен / Д. М. Веприняк // Зарубіжна література: Проб. навч. посібник-хрестоматія для 5-8 класів. – К.: Вежа, 1994. – С. 458-462.

Веприняк Д. М. Марк Твен. Пригоди Тома Соьера / Д. М. Веприняк // Світова література. 5-8 класи: Методичні матеріали. – К.: Альфа, 1993. – С. 276-279.

Горбунов А. М. Марк Твен / А. М. Горбунов // Панорама веков: Зарубежная художественная проза от возникновения до

XX века: Популярная библиографическая энциклопедия. – М.: Кн. палата, 1991. – С. 534-537.

Гречанюк С. Острови і міфи, або Марк Твен і «Пригоди Гекльберрі Фінна» / С. Гречанюк // Вічні книги. – К.: Дніпро, 1991. – С. 163-192.

Зверев А. Марк Твен / А. Зверев // Писатели США: Краткие творческие биографии / сост. и общ. редакция Я. Засурского, Г. Злобина, Ю. Ковалева. – М.: Радуга, 1990. – С. 441-447.

Йонкіс Г. Твен Марк / Г. Йонкіс // Зарубіжні письменники: Енциклопедичний довідник. У 2-х т. Т. 2: Л-Я / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. – Тернопіль: Навч. книга-Богдан, 2006. – С. 588-595.

Кодлюк Я. П. Марк Твен // Я. П. Кодлюк, Г. С.Одинцова. Сто двадцать разповідей про письменників: Довідник для вчителя початкових класів. – К.: Наш час, 2006. – С. 193-194.

Курилко А. Тайная борьба Твена: Марк Твен / А. Курилко, А. Белоусова // Сегодня. – 2017. – 12 декабря. – С. 12-13.

Курилко А. Том Сойер VS Гек Финн: Секрет популярности книг Марка Твена / А. Курилко, Р. Грачев // Сегодня. – 2018. – 31 июля. – С. 12-13.

Ландор М. Б. Твен Марк / М. Б.Ландор // Краткая литературная энциклопедия / гл. ред. А.А. Сурков. Т. 7. – М.: Сов. энциклопедия, 1972. – С. 423-429. – (Энциклопедии. Словари. Справочники).

Марк Твен та Олівія Ленгтон. Світло серед хмар: До 190-річчя від дня народження Семюела Клеменса, відомого під іменем Марка Твена // Публіка. – 2025. – 25 листопада-1 грудня. – С.15.

Мендельсон М. О. Марк Твен / М. О. Мендельсон. – М.: Мол. гвардия, 1958. – 383 с. – (Жизнь замечательных людей).

Мірошниченко Л. Ф. Марк Твен / Л. Ф. Мірошниченко, О. О. Ісаєва, Ж. В. Клименко // Зарубіжна література: Підручник для 6 кл. загальноосвіт. навч. закладів. – К.: Вежа, 2003. – С. 385-386.

Опыт анализа произведения в его литературном и общекультурном контексте: Марк Твен «Приключения Гекльберри Финна» // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 1997. – № 2. – С. 28-31.

Рожнятовська О. А. Сміх був його зброєю: До 170-річчя від дня народження Марка Твена / О. А. Рожнятовська // Календар знаменних і пам'ятних дат. – 2005. – № 4. – С. 75-80.

Сафарян С. І. Марк Твен / С. І. Сафарян, Л. І. Тиунова // Зарубіжна література: Пробний навч. посібник-хрестоматія для 7 кл. – К.: Зодіак-ЕКО, 1994. – С. 383-385.

Твен Марк // История зарубежной литературы XX века. 1871-1917: Учебник для студентов пед. ин-тов по спец. № 2101 «Рус. яз. и лит.» / В. Н. Богословский, З. Т. Гражданская, С. Д. Артамонов и др.; под. ред. В. Н. Богословского, З. Т. Гражданской. – М.: Просвещение, 1989. – С. 300-311.

Твен Марк // Неведомый мир. – 2020. – № 5. – С. 8-15.

Твен Марк // 500 знаменитых людей планеты / худож.-оформитель Л. Д. Киркач-Осипова. – Харьков: Фолио, 2005. – С. 783-785.

Твен Марк. Щастя бути одруженим // Любов славетних письменників у листах і в житті: Збірник художньо-документальних нарисів / автор-упорядник В. Кирилюк. – К.: Криниця, 2008. – С. 325-334. – (Серія «Серця скоряються коханню»).

Методичні поради та розробки уроків

Бондар В. І. Марк Твен. Автобіографічні мотиви повісті «Пригоди Тома Соєра»: Урок в 5 класі // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2015. – № 11-12. – С. 12-14.

Братанич І. М. Підсумковий урок за повістю Марка Твена «Пригоди Тома Соєра». 5 клас / І. М. Братанич // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2018. – № 9-10. – С. 49-51.

Гузь О. О. За методикою навчального діалогу: Урок за повістю Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» / О. О. Гузь // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2004. – № 7. – С. 39.

Дем'яненко О. М. Урок літератури в 5 класі: «Сторінками книги про неповторну країну дитинства: Підсумковий урок з вивчення повісті Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» / О. М. Дем'яненко // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2006. – № 20. – С. 2-6.

Івахненко Л. В. Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра». Короткі відомості про письменника. Історія створення повісті: Урок / Л. В. Івахненко // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2010. – № 5. – С. 23-27.

Ісаєва О. О. «Для новачка штука надто чутлива...»: Урок позакласного читання за оповіданням Марка Твена «Приборкання велосипеда» (5клас) / О. О. Ісаєва, Ж. В. Клименко // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 1999. – № 3. – С. 22-23.

Лавренко О. О. «Том Соєр у сучасному світі»: Урок-фантазія за твором М. Твена «Пригоди Тома Соєра та Гекльберрі Фінна» / О. О. Лавренко // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2011. – №10. – С. 16-20.

Мацевко-Бекерська Л. Дитинство і дитина: штрихи до когнітивного портрету п'ятикласника: Вивчення романів «Полліанна» Е. Портер і «Пригоди Тома Соєра» Марка Твена /

Л. Мацевко-Бекерська // Зарубіжна література в школах України. – 2022. – № 5-6. – С. 17-32.

Мельник А. О. Гра як перевірка знання твору: Підсумковий урок із вивчення повісті Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» / А. О. Мельник // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2005. – № 3. – С. 16-18.

Новотна В. П. «Пригоди Тома Соєра»: Підсумковий урок вивчення твору Марка Твена. 5 клас / В. П. Новотна // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2013. – № 15-16. – С. 69-71.

Орлова О. Марк Твен «Пригоди Тома Соєра»: Тести. 5 клас / О. Орлова // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2007. – № 5. – С. 31-32.

Паламарчук Л. М. Вплив світу дорослих на дитячі стосунки в повісті Марка Твена «Пригоди Тома Соєра»: Урок / Л. М. Паламарчук // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2010. – № 8. – С. 29-32.

Паращич В. В. «Гімн дитинства, перекладений прозою»: Урок за твором Марка Твена «Том Соєр». 5 клас / В. В. Паращич // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2019. – № 19-20. – С. 35-41.

Паращич В. В. Світ дитинства: Цикл уроків за твором Марка Твена «Том Соєр». 5 клас / В. В. Паращич // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2019. – № 19-20. – С. 35-60.

Пригодій С. М. У дитячому дивосвіті Марка Твена та Михайла Коцюбинського: Матеріали до уроку-зіставлення / С. М. Пригодій // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 1997. – № 12. – С. 21-25.

Приходько А. М. «Хороші дівчатка» та «погані хлопчики» у творах Е. Портер і Марка Твена: Урок в 5 класі / А. М. Приходько // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2018. – № 5-6. – С. 45-47.

Савченко Л. М. Підсумковий урок-вікторина за романом М. Твена «Пригоди Тома Соєра». 6 клас / Л. М. Савченко // Зарубіжна література. – 2004. – № 2. – С. 39.

Сердюкова Т. Р. Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра»: Матеріали до варіативного вивчення / Т. Р. Сердюкова // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2000. – № 3. – С. 6-9.

Сіптарова С. Марк Твен «Пригоди Тома Соєра»: матеріали до варіативного вивчення. 6 клас / С. Сіптарова, Л. Савченко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2007. – № 4. – С. 14-16.

Сіптарова С. В. Марк Твен. «Пригоди Тома Соєра»: Матеріали до варіативного вивчення. 6 клас / С. Сіптарова, Л. Савченко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2005. – № 5. – С. 34-39.

Твен Марк: Матеріали до тематичного планування проведення уроків зарубіжної літератури. 5 клас // Відродження. – 1996. – №3. – С. 49-52.

Титова Є. І. Том Соєр: веселий лицар з дитинства: Методика монографічного вивчення роману Марка Твена / Є. І Титова // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 1997. – №2. – С. 26-27.

Тодоріко Т. М. Марк Твен «Пригоди Тома Соєра». Історія написання книги про хлопчика Тома: Комбінований урок в 5 класі / Т. М. Тодорко // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2013. – № 13-14. – С. 29-33.

Тутко Н. І. Герої, з якими завжди весело: Урок-зіставлення (порівняльна характеристика образів Тома Соєра М. Твена і Федька-халамидника В. Винниченка) / Н. І. Тутко // Зарубіжна література в школах України. – 2022. – № 3-4. – С. 21-23.

Шинкаренко Н. Д. Урок зарубіжної літератури в 5 класі: «Том Соєр – головний герой повісті Марка Твена» /

Н. Д. Шинкаренко // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2007. – № 8. – С. 30-32.

Шкут Н. М. Цикл уроків вивчення творчості Марка Твена. 5 клас / Н. М. Шкут // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2015. – № 23-24. – С. 29-45.

Сценарії

Більська Н.С. Гра «Щасливий випадок» з вивчення повісті Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» / Н. Більська // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2005. – № 15-16. – С. 19-20.

Волохова Л. П. Літературні вікторини: Марк Твен «Пригоди Тома Соєра». 5 клас // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2010. – № 13-14. – С. 40-42.

Ісаєва О. О. «Гімн дитинству, перекладений прозою...»: Гра «Щасливий випадок з вивчення повісті Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» / О. О. Ісаєва // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 1999. – № 7. – С. 15-18.

Карбовська Л. В. Урок-гра за повістю Марка Твена «Пригоди Тома Соєра». 5 клас / Л. В. Карбовська // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2015. – № 21-22. – С. 70-72.

Конопля Т. Г. Інтелектуально-творча гра «Чудова сімка» за творами Марка Твена / Т. Г. Конопля // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2006. – № 8. – С. 13-14.

Молнар А. М. Дві долі у борні Добра і Зла: Урок-подорож у просторі та часі за повістю Марка Твена «Принц і злидар» / А. М. Молнар // Відродження. – 1995. – №10. – С.32.

Ніколенко О. М. Марк Твен і його книги: Сценарій літературного вечора / О. М. Ніколенко // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 1999. – № 3. – С. 39-44.

Первак О. П. Із Томом Соєром ніколи не буває сумно: засідання Клубу веселих і кмітливіших / О. П. Первак //

Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2004. – № 12. – С. 24-25.

Сіптарова С. В. Вас запрошує Том Сойєр: інтелектуально-творча гра «Чудова сімка» за романом Марка Твена / С. В. Сіптарова // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2004. – № 12. – С. 22-24.

Інтернет-ресурси

Марк Твен [Електронний ресурс]. Вікіпедія: Вільна енциклопедія. – Електр. дані. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%A2%D0%B2%D0%B5%D0%BD>. – Назва з екрану. – Дата останньої правки 29.10.2025. – (Дата звернення 21.11.2025).

Марк Твен – біографія [Електронний ресурс] // УкрЛіб: Бібліотека Української Літератури. – Електр. дані. – Режим доступу: https://www.ukrlib.com.ua/bio-zl/printit.php?tid=5983#google_vignette. – Назва з екрану. – (Дата звернення 21.11.2025).

Марк Твен – рецепт ідеального життя [Електронний ресурс] // Бібліотека Уманського національного університету. – Електр. дані. – Режим доступу: <https://library.udau.edu.ua/novini/mark-tven-recept-idealnogo-zhittya.html>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 21.11.2025).

Марк Твен – біографія (коротко) [Електронний ресурс] // Dovidka.biz.ua: Довідник цікавих фактів та корисних знань – Електр. дані. – Режим доступу: <https://dovidka.biz.ua/mark-tven-biografiya-skorochno/>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 21.11.2025).

Марк Твен. Життя і творчість: Презентація [Електронний ресурс] // На урок. – Електр. дані. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/mark-tven-zhittya-i-tvorchist-125944.html>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 21.11.2025).

Марк Твен. Віртуальна екскурсія у Флориду та м. Ганнібал (штат Міссурі, США): Презентація [Електронний ресурс] // На урок. – Електр. дані. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-mark-tven-virtualna-ekskursiya-u-floridu-ta-m-qannibal-shtat-missuri-ssha-397280.html>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 21.11.2025).

Марк Твен. Біографія (дитинство, творчість та цікаві факти з життя) [Електронний ресурс] // Youtube. – Електр. дані. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=N9NaJvSbm4k&t=11s>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 21.11.2025).

Марк Твен. Життєвий шлях [Електронний ресурс] / Adriana Himinets // Youtube. – Електр. дані. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=WfdiUempAHo>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 21.11.2025).

Зміст

Біографія письменника.....	3
Творча спадщина М. Твена з фондів ЗБЩ.....	5
Про життя і творчість.....	7
Методичні поради та розробки уроків.....	10
Сценарії.....	13
Інтернет-ресурси.....	14